

Poslanie a rola ženy v učení Jána Pavla II

PhDr. Nikol Volková – KU Ružomberok

Narodila sa v roku 1974 v Prešove. V r. 2008 získala bakalársky titul v odbore Animácia vo no asových aktivit. V r. 2010 magisterský titul v odbore Teológia – Proba ná a media ná práca. V r. 2012 doktorát v odbore Religionistika na Prešovskej univerzite – Gréckokatolíckej teologickej fakulty v Prešove. V r. 2011 - Získanie osvedenia o odbornej príprave mediátorov na Slovensku. Od roku 1992 pracuje na Mestskom úrade v Prešov. V súčasnosti na Sekcii stavebného úradu a urbanistiky, oddelení dopravy energetiky a životného prostredia, ako odborný referent. Publikuje články na Slovensku na Prešovskej univerzite v Prešove – Gréckokatolícka teologická fakulta. Prešov a Katolíckej univerzite v Ružomberku. V budúcnosti má záujem pôsobi, ako odborný asistent na Katedre filozofie a religionistiky Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.

ÚVOD

Ján Pavol II. bol za pápeža zvolený 16. októbra 1978. Stal sa prvým pápežom – netalianom na stolci takmer po štyroch storočiach. Jeho poslanstvo bolo, že Boh všetkých miluje. Práve toto poslanstvo, tak často podávané, mu umožnilo dotknúť sa srdc miliónov ľudí. Miesta, ktoré navštívil, boli zasvätené hlavne Blahoslavenej Panne Márii. No posledné roky bol silno poznačený chorobou a utrpením. Posledná zahraničná cesta viedla do Lúrd, kde prišiel ako pútnik, ako chorý s chorými¹.

Zámerom tohto príspevku je poukázať na jeho lásku k ľuďom a jeho obdiv k žene, ako k matke. To sa odzrkadlilo v jeho Magistériu, počas ktorého napísal množstvo listov, posolstiev a encyklik biskupom, kňazom a veriacim Cirkvi. Zdôrazňoval v nich posvätnosť života, drahocennosť pravdy a lásky Boha. Zároveň vždy dával do popredia dôležitosť a poslanie ženy. Pri svojich posolstvách, homíliách, prehláseniach, príhovoroch poukazoval na vážnosť a dôstojnosť ženy. Jeho

náuka bola zameraná na osobu ženy. Vždy sa o nich vyjadroval vďačne, s pokorou a úctou, hlavne o ich poslaní, aj v Cirkvi².

V jeho náuke oživenie patrilo mariánskej teológii a mariánskej úcte, a to vo verejnej kontinuite s neprerušenu katolíckou tradíciou. Takto chápal s novým vedomím mariánsku úctu a túto zrelú formu zbožnosti k Matke Božej, preto aj svoju encykliku *Redemptoris Mater* venoval jej osobe³. V roku 1988 pri príležitosti zavŕšenia Mariánskeho roka venoval ženskej otázke integrálny a samostatný apoštolský list *Mulieris dignitatem* – O dôstojnosti a povolani ženy pri príležitosti Mariánskeho roka. Medzinárodný rok ženy 1995 bol silný v jeho vyjadreniach, ktoré boli prednesené v kontexte IV. svetovej konferencie, ktorá sa konala v Pekingu⁴.

1. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL A JEHO POSOLSTVO ŽENÁM

Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965) výslovne nevenoval otázke ženy žiaden doku-

¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Vlastnými slovami*. Trnava : Dobrá kniha, 2005, s. 11.

² Porov. FULA, M.: *Antropológia ženy a náuka Jána Pavla II*. Bratislava : DON BOSCO, 2004, s. 131.

³ Porov. JÁN PAVOL II.: *Prekročiť prah nádeje*. Bratislava : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1995, s. 187.

⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám, 1*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2010, s. 3.

ment, okrem záverečného posolstva, predsa sa pomerne široko dotkol tejto témy vo viacerých textoch. V skutočnosti až týmto koncilom téma účasti ženy na živote Cirkvi vchádza do reflexie samotnej Cirkvi vo všetkých jej úrovniach. Vďaka účastníkom koncilu dochádza k značnej zmene perspektívy, predovšetkým už v teoretickej oblasti filozofickej i teologickej antropológie, so zdôraznením témy Božieho obrazu.

Práve na Druhom vatikánskom koncile bola prijatá pastorálna konštitúcia *Gaudium et Spes* o Cirkvi v súčasnom svete, ktorá obsahuje magnu chartu o dôstojnosti človeka. Koncil kládol dôraz na úctu k človeku a uvedomoval si, že vzrastá povedomie jedinečnej dôstojnosti prináležiacej ľudskej osobnosti, keďže ona prevyšuje všetko na svete a jej práva i povinnosti sú všeobecné a nedotknuteľné. Preto treba človeku sprístupniť všetko, čo potrebuje: „*aby mohol žiť naozaj ľudským životom, teda pokrm, šatstvo, byt, právo na slobodnú vôľu životného stavu, na založenie rodiny, na výchovu, na prácu, na dobré meno a úctu, na primeranú informovanosť, právo konať podľa správneho úsudku vlastného svedomia, právo na ochranu súkromného života a na spravodlivú slobodu aj v náboženskej oblasti. Právo na náboženskú slobodu nemá svoj podklad iba v subjektívnom rozpoložení človeka, ale i v samej prirodzenosti človeka*“⁵.

Koncil výslovne uznal rovnakú osobnú dôstojnosť aj muža, aj ženy: „*Jednota manželstva, Pánom potvrdená, navidomoči vysvitá aj z rovnakej osobnej dôslednosti ženy a muža, ktorú treba uznávať vo vzájomnej a úplnej láske.*“ (GS 49)⁶ Zároveň podľa koncilu nemožno prehliadať ženy tvoriace polovicu ľudstva, pretože toto konštatovanie je ovocím dlhého a namáhavého procesu, ktorý museli

absolvovať nielen ženy, ale aj muži. Aj Cirkev, ktorá je na prvom mieste mužskou spoločnosťou, sa postupne učila vedome prijímať prítomnosť žien ako obohatenie. Práve tu je už poukázaný nový obraz ženy.⁷

Záverečné a významné posolstvo koncilu bolo adresované práve ženám a to vo všetkých stavoch, dievčatám, manželkám, matkám, vdovám, osamelým ženám, ktoré tvoria polovicu ľudskej rodiny. Bolo to pre nich povzbudenie: „aby sa zúčastňovali na kultúrnom živote, aby mohli plniť svoje poslanie v súlade s vlastnými schopnosťami, aby sa ich svojská a potrebná účasť na kultúrnom živote uznávala a vzmáhala“⁸.

Až po dlhom čase dochádzalo k premene, keď sa povolanie ženy uskutočnilo v plnosti, keď žena získava vo svete vplyv, pôsobnosť a rovnakú osobnú dôstojnosť ako muž, ktorú vyslovene uznal aj koncil. No ženy naďalej majú za úlohu udržiavať domov, vlastnú lásku k životu a zmysel pre materstvo. Sú účastníčkami tajomného vzniknutého života. *Manželky, matky rodín, prvé vychovávateľky ľudského pokolenia v tichu domova svojich synov a dcéry vedú k tradíciám svojich otcov a zároveň ich pripravujú na neznámu budúcnosť, ktorá ich čaká. Veď aj osamelé ženy môžu naplniť celé svoje povolanie, ale aj ženy, ktoré sú skúšané utrpením, ktoré stoja pod krížom ako Mária, ktorá tak často v dejinách dala aj mužom silu bojovať až do konca. Ženy, ktoré trpia, majú silu a odvahu vo veľkých úlohách a zároveň ich trpezlivosť je zmyslom pre pokorné nové začiatky. Samozrejme, že ženy, ktoré vedia podať pravdu, sa snažia, aby duch tohto koncilu prenikol do inštitúcií, škôl, domácností a do každodenného života všetkých ľudí. Pretože ženám celého sveta, kresťankám i neveria-*

⁵ CSONTOS, L.: *Základná antropológická línia v encyklikách Jána Pavla II.* Trnava : Dobrá kniha, 1996, s. 81.

⁶ FULA, M.: *Antropológia ženy a náuka Jána Pavla II.* 2004, s. 121.

⁷ Porov. FULA, M.: *Antropológia ženy a náuka Jána Pavla II.* 2004, s. 121 – 122.

⁸ FULA, M.: *Antropológia ženy a náuka Jána Pavla II.* 2004, s. 122.

cim je zverený život v tejto dnešnej zložitej chvíli, je potrebné, aby ony zachránili svet!⁹.

2. OBRAZ ŽENY V SPOLOČNOSTI

Ak nahliadneme do hĺbky dejín ľudstva, tak sme svedkami obrazu žien, ktoré prispeli nemenej ako muži a mnohokrát v oveľa zložitejších a náročnejších podmienkach. Veď voči tejto veľkej, úžasnej ženskej tradícii má ľudstvo nevyčísliteľný dlh, pretože toľko žien bolo a stále je hodnotených so svojimi schopnosťami, profesionalitou, intelektom, bohatstvom, vnímavosťou, otvorenosťou a oddanosťou¹⁰.

Ján Pavol II. venoval postaveniu a úlohe ženy zvláštnu pozornosť v dvojakom ohľade: bola to požiadavka na všetkých, aby uznali nezrieknutelný prínos ženy pre výstavbu Cirkvi a pre rozvoj v spoločnosti. Vyzdvihoval naliehavosť pozdvihnúť osobnú dôstojnosť ženy a tým jej rovnosť s mužom vzhľadom na rozličné formy diskriminovania a vytlačania na okraj, ktorým je žena vystavená kvôli svojmu ženskému bytiu.

Jeho výzva vo *Familiaris consortio* vzhľadom na mnohé diskriminovania, ktorých obeťou sa stáva žena, musí nájsť ešte obsiahlejšiu a rozhodnejšiu odpoveď: „*Prosím preto všetkých, aby prostredníctvom silnejšieho a cieľenejšieho špecifického pastorálneho zasadenia sa v tomto smere pôsobili na úplné odstránenie diskriminácie ženy, aby tak Boží obraz, ktorý sa odzrkadľuje bez výnimky vo všetkých ľuďoch, našiel svoje plné uznanie*“¹¹. Poukazoval, že táto úloha prislúcha Cirkvi a v spoločnosti všetkým, zvlášť však ženám. V mnohých častiach sveta na mnohých miestach sa musí ešte prekonávať nespravodlivá a škodlivá

mentalita, ktorá chápe človeka ako vec, ako objekt, ako nástroj egoistického záujmu alebo pôžitku, ktorý si možno kúpiť alebo predávať. Táto mentalita je tým škodlivejšia, že žena je prvou obeťou takéhoto myslenia. Výslovné uznanie osobnej dôstojnosti ženy je prvým krokom k tomu, aby sa dosahovala jej plná účasť na živote Cirkvi a na verejnom a spoločenskom živote¹².

V tej istej línii tvrdili synodálni otcovia: *ako výraz svojho poslania musí sa Cirkev s rozhodnosťou postaviť proti všetkým formám diskriminovania a zneužívania ženy. Dôstojnosť ženy, ktorá je verejnou mienkou ťažko porušovaná, musí sa znovu obnoviť pomocou opravdivej úcty voči ľudským právam a prostredníctvom aplikácie sociálneho učenia Cirkvi*¹³.

Žena v minulosti mala postavenie v spoločnosti na čisto rodinnom poli, kde zastávala úlohu manželky a matky nepripúšťala sa primerane k verejným úlohám, ktoré boli zvyčajne vyhradené mužom.¹⁴ Je nepochybné, že až postupom času rovnaká dôstojnosť a zodpovednosť muža a ženy plne oprávňujú prístup ženy k verejným úlohám. Veď práve povznesenie ženy vyžaduje aj to, aby sa jasne uznala hodnota jej materskej a rodinnej úlohy vzhľadom na ostatné verejné úlohy a ostatné zamestnania. Napokon takéto úlohy a zamestnania sa majú navzájom dopĺňať, ak chceme dosiahnuť, aby spoločenský a kultúrny pokrok bol skutočne a plne ľudský. Potom aj spoločnosť sa musí usporiadať tak, aby manželky a matky prakticky neboli nútené pracovať mimo domácnosti a aby ich rodiny mohli žiť dôstojne a vzťahovať sa aj vtedy, keď sa budú celkom venovať vlastnej rodine.

⁹ Porov. KRÁTKÝ, S.: *Druhý Vatikánský koncil a jeho poselství*. Praha: Vyšehrad, 1970, s. 51 – 52.

¹⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*, 3. 2010, s. 6.

¹¹ JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici*, 49. Bratislava : LÚČ, 1990, s. 64.

¹² Porov. JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici*, 49. 1990, s. 65.

¹³ JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici*, 49. 1990, s. 64.

¹⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 23. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1993, s. 47.

Okrem toho treba prekonať mentalitu, podľa ktorej sa žene pripisuje väčšia úcta za prácu vykonanú mimo domácnosti ako za prácu v domácnosti. „*To však vyžaduje, aby si muži skutočne vážili a milovali ženu a mali v úcte jej osobnú dôstojnosť*“¹⁵.

Preto Cirkev môže a má pomáhať súčasnej spoločnosti tým, že bude neúnavne požadovať, aby všetci uznávali domácu prácu ženy, aby sa jej tak – pre jej nenahraditeľnú hodnotu dostalo spravodlivej úcty. Má to zvlášť veľký význam vo výchovnej činnosti. Tak sa totiž odstráni sám koreň a zdroj akejkoľvek diskriminácie medzi rôznymi prácami a povolaniami a súčasne sa stane zrejším, že všetci, vo všetkých oblastiach pracujú s rovnakými právami a s rovnakými povinnosťami. Vonkoncom to neznamena, že by sa žena mala zriekať svojej ženskosti alebo napodobňovať mužskú povahu, ale že sa má prejavovať pravá ľudská plnosť ženy, ktorá sa má ukázať tak v činnosti v domácnosti, ako aj v činnosti mimo domácnosti, pričom sa v tejto veci nesmie zanedbávať rozmanitosť zvyklostí a foriem kultúry¹⁶.

3. ŽENA A JEJ DÔSTOJNOSŤ

Ján Pavol II. poukazuje na človeka, ktorého od počiatku stvoril Boh, na Boží obraz, ako muža a ženu. Stvorenie ženy bolo už od počiatku zamerané na princípe pomoci, no nie však jednostrannej, ale vzájomnej. Žena je mužovým doplnkom, tak ako muž je doplnkom ženy: žena a muž sa navzájom dopĺňajú. Ženskosť je uskutočnením „ľudského“ tak ako mužskosť, no odlišným a vzájomne sa dopĺňajúcim spôsobom. Taktiež Kniha Genézis hovorí o pomoci, nevzťahuje sa to

len na oblasť konania, ale aj na oblasť bytia. Ženskosť a mužskosť sú navzájom komplementárne nielen z fyzického a psychického, ale i z ontologického uhla pohľadu. Veď iba vďaka dualite „mužského“ a „ženského“ sa realizuje naplno to „ľudské“. Im bolo povedané: „*Plodte a množte sa a naplňte zem!*“ (Gn 1,28). Nedáva im teda iba schopnosť prokreácie, aby ľudský rod mohol pokračovať v čase, ale zveruje im aj zem ako úlohu, pričom ich zaväzuje, aby zodpovedne spravovali jej zdroje¹⁷.

Zdôrazňuje osobnú dôstojnosť, pretože je najcennejším bohatstvom, ktoré vlastní človek a na základe ktorého transcenduje, čo sa hodnoty týka celý materiálny svet. Hodnota človeka nespočíva v tom, čo on „*má*“, ale v tom, „*čím on je*“. Na základe svojej osobnej dôstojnosti je človek sám osebe a sám pre seba vždy hodnotou a ako taký sa musí chápať a s ako takým sa s ním musí zaobchádzať. Nesmie sa chápať a nesmie sa s ním zaobchádzať ako s použiteľným predmetom, ako s nástrojom, ako s nejakou vecou. Osobná dôstojnosť je základom rovnosti všetkých ľudí. Osobná dôstojnosť je nezničiteľným majetkom každého jedného človeka. „*Najradikálnejšie a najvznešenejšie dosvedčenie hodnoty každého jedného človeka dal Syn Boží, keď sa stal človekom v lone ženy*“¹⁸. Každému je dané poslanie a zodpovednosť za uznanie osobnej dôstojnosti každého človeka a za ochranu práva na život. To znamená, aby konal s inteligenciou a láskou, s úctou nedotknuteľnej dôstojnosti každého jedného človeka už od prvého okamihu jeho existencie¹⁹. Lebo ak človek prestane uznávať hodnotu a veľkosť osoby v sebe samom i v druhom, oberá sa

¹⁵ JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 23. 1993, s. 47.

¹⁶ Porov. JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 23. 1993, s. 48.

¹⁷ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 7. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2008, s. 14 – 15.

¹⁸ JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici*, 37. Bratislava : LÚČ, 1990, s. 48.

¹⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici*, 37. 1990, s. 47.

o možnosť tešiť sa zo svojho ľudského bytia a vstupovať do jednoty a spoločenstva s druhými ľuďmi, pre ktoré ho Boh stvoril²⁰.

Ján Pavol II. vyzdvihuje „ženský naturel“, ktorý žena prejavuje v každodennej bežnej službe iným. Pretože v obetovaní sa pre druhých v každodennom živote chápe žena najhlbšie povolanie svojho života, keďže práve ona, možno viac ako muž, vidí človeka, pretože ho vidí srdcom. Vidí ho bez ohľadu na rôzne ideologické či politické systémy. Vidí ho v jeho veľkosti i v jeho obmedzeniach a usiluje sa mu ísť v ústrety a byť mu pomocníčkou. Takto sa v dejinách ľudstva uskutočňuje základný plán Stvoriteľa a v rôznosti povolání a zamestnaní vychádza neprestajne najavo nielen fyzická, no predovšetkým duchovná krása, ktorú už od počiatku daroval Boh ľudskému stvoreniu, predovšetkým žene. Pretože žena vo svojich rôznorodých prejavoch patrí k základnému dedičstvu ľudstva i samotnej Cirkvi²¹.

Dôraznú výzvu kladol na všetky strany sveta, aby sa ženám navrátil plný rešpekt z hľadiska ich dôstojnosti a úlohy. Lebo pri pohľade na veľkolepý proces oslobodzovania žien uvádzal, že to bola ťažká a zložitá cesta. Nebola vždy bez omylov, ale vo svojej podstate bola kladná. Ešte však stále nie je zavŕšená pre rôzne prekážky, ktoré sa v rozličných častiach sveta kladú do cesty tomu, aby sa žene priznala, uznala a cenila jej osobitná hodnota. Za jej osobitnú hodnotu je potrebné stále bojovať. „*Treba pokračovať na tejto ceste!*“ Bol presvedčený, že tajomstvo, ako dôjsť k plnému rešpektovaniu ženskej identity, nespočíva len v poukazovaní, hoci nevyhnutnom, na diskrimináciu a nespravodlivosť, ale aj predovšetkým v účinnom a dobre premyslenom pláne podpory, ktorá sa bude týkať všetkých

oblastí života ženy, počnúc obnoveným a univerzálnym uvedením si dôstojnosti ženy. K uznaniu jej dôstojnosti nás napriek rozmanitosti historickým vplyvom – vedie samotný rozum, ktorý poznáva Boží zákon vpísaný v srdci každého človeka. No v prvom rade je to Božie slovo, ktoré nám na základe Božieho plánu pre ľudstvo umožňuje jasne stanoviť radikálny antropologický základ dôstojnosti ženy²².

Zameriava sa aj na otázku „*práva ženy*“, v našej dobe nadobúda novú dôležitosť v širokej oblasti práv ľudskej osoby. Objasňujúc túto hlásanú tému a pri rozličných príležitostiach zdôrazňovanú. Taktiež biblické a najmä evanjeliové posolstvo zachováva a objasňuje pravdu o „jednote dvoch“, čiže o dôstojnosti a o povolání, ktoré vyplývajú z osobitnej rozdielnosti a z osobitnej povahy muža a ženy. Preto ani oprávnený nesúhlas ženy so slovami „*on bude nad tebou vládnuť*“...“(Gn 3,16) neprípúšťa, aby sa ženy „pomužštili“. Žena sa nemôže v mene emancipácie spod mužovho „panstva“ domáhať prisvojenia si mužských vlastností, lebo by sa to protivilo jej ženskej „originalite“. Jestvuje oprávnená obava, či takto sa žena „zdokonalí“ alebo či sa, naopak, neznešvári a nestratí to, čo je jej vlastnou vznešenosťou. Táto jej vznešenosť je totiž vysoká. Zvolanie prvého muža v opise stvorenia, len čo uvidel prvú ženu, je zvolaním obdivu a očarenia, ktoré sa ozýva celými dejinami človeka na zemi²³.

Dáva do popredia dary, ktoré zdobia ženskú prirodzenosť, určite nie sú menšie od darov, ktoré dostal muž, ale sú odlišné. Teda žena, ostatne ako aj muž – ako osoba – má chápať svoje uplatnenie, svoju dôstojnosť a svoje povolanie podľa týchto darov, podľa dôstojnosti ženskej prirodzenosti, ktorú dostala pri

²⁰ Porov. CSANTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 116.

²¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*, 12. 2010, s. 17.

²² Porov. JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*, 6. 2010, s. 8 – 9.

²³ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolání ženy – Mulieris dignitatem*, 10. 2008, s. 30.

stvoreni a ktoru dedí ako svojské zvýraznenie Božieho obrazu a Božej podoby. Iba takto možno premáhať ono dedičstvo hriechu, na ktoré poukazujú slová Písma: „Budeš túžiť po svojom mužovi, ale on bude nad tebou vládnuť“²⁴. Oslobodenie od toho neblahého dedičstva je úlohou každého človeka v každej dobe, tak muža ako ženy. Lebo kolkokrát si muž dovoľí nejaký čin, ktorým poruší dôstojnosť a povolanie ženy, koná proti svojej dôstojnosti a proti svojmu povolaniu²⁵.

4. „EVA“ A „MÁRIA“

Ján Pavol II. vo svojom apoštolskom liste *Mulieris dignitatem* poukazuje na matku toho, ktorý bude vykupiteľom človeka. V tejto perspektíve sa navzájom spájajú pod menom ženy dve ženské postavy: Eva a Mária. Eva ako „matka všetkých žijúcich“ (Gn 3,20) je svedkom o „biblickom počiatku“, ktorý obsahuje pravdu o stvorení človeka na Boží obraz a na Božiu podobu a pravdu o prvotnom hriechu. Mária je svedkom o „novom stvorení“. Ba ona sama, ako prvá vykúpená v dejinách spásy, je „novým stvorením“, je „plnou milosťou“. Je ťažko pochopiť, prečo slová Protoevanjelia natoľko zdôrazňujú „ženu“, ak sa nepripustí, že ňou sa začína nová a rozhodná zmluva medzi Bohom a ľudským pokolením, zmluva vo výkupnej krvi Kristovej. Táto zmluva sa začína ženou, „ženou“ v zvestovaní v Nazarete. Tu je úplná novosť evanjelia. Veď aj v Starom zákone Boh zasahuje do dejín svojho národa prostredníctvom žien. No na začiatku Novej zmluvy, ktorá má byť večnou a neodolateľnou, stojí žena: Nazaretská Panna. *Toto je dôkazom, že „v Kristovi už... niet muža a ženy.“ (Gal 3,28)*²⁶. Práve v ňom bol zásadne prekonaný vzájomný rozpor medzi

mužom a ženou, ktorý je dedičstvom prvotného hriechu. Mária znamená „nový počiatok“ dôstojnosti a povolania ženy, všetkých žien a každej osobitne. Pod týmto zorným uhlom „žena“ je vzor a pravzor celého ľudského pokolenia. Toto objavenie má ustavične pôsobiť na srdce každej ženy a stvárňovať jej povolanie a život²⁷.

5. POSLANIE A POVOLANIE ŽENY

Ján Pavol II. vo svojom apoštolskom *Liste ženám* ponúka uvedenie si rozmanitého prínosu ženy pre život spoločnosti i celých národov. Tento prínos je predovšetkým duchovno-kultúrnej, ale aj spoločensko-politickej a ekonomickej povahy. Skutočne je toho veľa, za čo vďačia ženám rôzne oblasti spoločnosti, štáty, národné kultúry a v konečnom dôsledku aj pokrok celého ľudského rodu²⁸.

Zdôrazňuje v ňom vďaku žene preto, kým je. Poukazuje na jej povolanie a poslanie vo svete. Ako *ženu-matku*, za to, že v radosť a v námahe jedinečnej skúsenosti poskytuje lono ľudskej bytosti a pre dieťa prichádzajúce na tento svet sa stáva Božím úsmevom, usmerňuje jeho prvé kroky, stará sa o neho pri jeho dospievaní, je dôležitým orientačným bodom jeho ďalšej cesty životom. *Ženu-manželku*, ktorá neodvolateľne spája svoj osud s osudom muža vo vzťahu vzájomného sebadarovania, v službe spoločenstvu a životu. *Ženu-dcéru* a *ženu-sestru*, ktorá prináša do úzkej rodiny a potom aj do celého života spoločnosti bohatstvo svojej citlivosti, intuície, nezištnosti a svojej stálosti. *Zamestnanú ženu*, ktorá pracuje vo všetkých oblastiach spoločenského, hospodárskeho, kultúrneho, umeleckého a politického života. Prispieva k budovaniu hospodárskych a politických štruktúr bo-

²⁴ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 10. 2008, s. 31.

²⁵ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 10. 2008, s. 31.

²⁶ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 11. 2008, s. 32.

²⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 11. 2008, s. 33.

²⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*, 1. 2010, s. 3.

hatších na ľudskosť. *Zasvätenú ženu*, ktorá sa podľa príkladu najväčšej zo žien, Matky Krista, vteleného Slova, ochotne a verne otváraš Božej láske, pomáhajúc tak Cirkvi i celému ľudstvu žiť pred Bohom „svadobnú“ odpoveď, ktorá nádherným spôsobom vyjadruje spoločenstvo, ktoré chce Boh uzavrieť so svojím stvorením. *Ženu, ako samotný fakt, že je ženou!* S jej vnímavosťou, ktorá je pre ženskú bytosť charakteristická, obohacuje chápanie sveta a prispieva k plnej pravde ľudských vzťahov²⁹.

Dobre vieme, že žena je srdcom rodiny a chráni a udržiava jej jednotu. Ona je tá, okolo ktorej sa všetko zladuje, zjednocuje, usporadúva a rozvíja. Všetko prichádza na svoje miesto, pretože ona utkáva vzájomné putá medzi ostatnými, počúva, utešuje, povzbudzuje, odpúšťa, zmieruje a každému vytvára priestor. Dáva dobrotu a vlieva olej lásky do všetkých rodinných vzťahov, lebo vie, že byť pochopený a milovaný je veľká radosť. Žena sa vždy stará o šťastie každého s oddanosťou a má obavy, kým všetci nie sú úplne spokojní. Ale aj tak každý má z nej kúsok, a všetci ju majú celkom celú³⁰.

Taktiež v Apoštolskom liste o dôstojnosti a povolani ženy *Mulieris dignitatem*, aj v encyklike *Laborem exercens* pripomína skúsenosť, „že materské poslanie ženy nie je vždy dostatočne ocenené, a preto sa treba usilovať o spoločenské docenenie materských úloh, námahy, ktorá je s nimi spojená, ako aj starostlivosti, lásky a citu, ktoré deti nevyhnutne potrebujú, aby sa mohli rozvíjať ako zodpovedné osoby, morálne a nábožensky zrelé a psychicky vyrovnané“³¹.

Ján Pavol II. obracia pozornosť na materstvo a panenstvo ako na dva osobitné roz-

metry, ktorými sa môže realizovať osobitosť ženy. Ako u Matky Božej sa spája materstvo s panenstvom. Tieto dve danosti sa navzájom nevylučujú ani si neprekážajú. Ba čo viac, osoba Matky Božej pomáha všetkým ľuďom – najmä však všetkým ženám – správne poznať, ako sa tieto dva rozmary a dve cesty povolania ženy ako osoby rozvíjajú a navzájom dopĺňajú.³² „Ona tvorí najpôvodnejšiu sociálnu štruktúru, v ktorej Ján Pavol II. osobitne vyzdvihuje povolanie ženy k materstvu“³³.

5.1 Žena ako manželka a matka

Ján Pavol II. vyzdvihuje jej dôstojnosť, keď mužskosť a ženskosť znamená dvojitosť somatickej konštitúcie človeka, ktorá však smeruje k jednote, k jednote v spoločenstve. Prví ľudia znamenajú počiatok takých istých spoločenstiev pre všetkých mužov a ženy. Človek stvorený na obraz Boha má byť zväzkom dvoch osôb, ktoré dokonalá láska spojí v jedno, to znamená v manželstvo a potom v rodinu³⁴.

Ján Pavol II. už vo svojej prvej encyklike *Redemptor hominis* píše, že „človek nemôže žiť bez lásky. Človek ostáva sám sebe nepochopiteľnou bytosťou a jeho životu chýba zmysel, ak sa mu nezjaví láska, ak sa nestretnie s láskou, ak ju nezakúsi a si ju určitým spôsobom neosvojí, ak nemá na nej živú účasť“. Človek prichádza na tento svet v rodine. Ona je prvou a základnou štruktúrou, prvým a najzákladnejším životným prostredím, ktoré slúži ľudskosti. Rodina, „v lone ktorej dostáva človek prvé a určujúce poznatky o pravde a dobre, učí sa, čo je to milovať a byť milovaný, a čo konkrétne znamená byť osobou. Tu sa myslí na rodinu založenú na manželstve, kde vzájomné daro-

²⁹ JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*, 2. 2010, s. 4.

³⁰ Porov. CROISSANT, J.: *Kňazstvo ženy alebo kňazstvo srdca*. Bratislava: Serafin, 1994, s. 155.

³¹ CSONTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 127.

³² Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolani ženy – Mulieris dignitatem*, 17. 2008, s. 51.

³³ CSONTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 202.

³⁴ Porov. CSONTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 105.

vane sa muž a ženy tvorí životné prostredie, v ktorom sa dieťa môže narodiť a rozvíjať svoje schopnosti, kde sa naučí uvedomovať si svoju dôstojnosť a pripravovať sa na zvládnutie svojho jedinečného a neopakovateľného osudu³⁵.

Preto rodina dostáva poslanie strážiť, prejavovať a sprostredkovať lásku ako živú ozvenu a skutočnú účasť na Božej láske k ľudskému pokoleniu a na láske Krista Pána k Cirkvi, jeho neveste³⁶. Pretože pre materstvo je podstatné, že sa vzťahuje na osobu. Určuje vždy jedinečný a neopakovateľný dialogický vzťah medzi dvoma osobami: *vzťah matky k dieťaťu a dieťaťa k matke*. Aj keď jedna a tá istá žena je matkou mnohých detí, jej osobný vzťah ku každému z nich je charakterizovaný materstvom v jeho samej podstate. Každé dieťa je totiž zrodené jedinečným a neopakovateľným spôsobom a to platí pre matku i pre dieťa. „Každé dieťa je zahrňované mater-skou láskou, na ktorej spočíva aj jeho výchova a ľudské dozrievanie“³⁷. Toto prirodzené materstvo, vtiahnuté Vtelením do tajomstva Vykupiteľa, je pozdvižené do poriadku spásy, a tak aj tá spoločnosť človeka, ktorú utvára ženské srdce v bezvýhradnom obetovaní sa v láske, vytrvalosťou i v najväčších bolestiach, bezhraničnou vernosťou a neúnavnou pracovitosťou v srdci Máriinom, dáva ľudskému spoločenstvu osobitnú ušľachtilosť ducha³⁸.

Ján Pavol II. v liste rodinám *Gratissimam sane* uvádza, že ak sa hovorí o práci so zreteľom na rodinu, žiada sa podčiarknuť dôležitosť a vážnosť pracovnej činnosti žien vnútri rodinného jadra. Musí byť uznaná a zhodnotená až do najvyššej miery. Námaha ženy, ktorá priviedla dieťa na svet, potom ho živí, opatruje, stará sa o jeho výchovu, najmä

v prvých rokoch, je taká veľká, že sa nemusi báť porovnania s akoukoľvek odbornou prácou. To sa jednoznačne uznáva, podobne ako požiadavka každého iného práva spojená s prácou. Materstvo a všetka námaha s ním spojená musí však dostať uznanie – aj ekonomické – aspoň také, ako iné práce, ktoré sa zameriavajú na udržanie rodiny v tom najchúlostivejšom úseku jej existencie³⁹.

Zároveň v Apoštolskom liste o dôstojnosti a povolani ženy *Mulieris dignitatem* predstavuje ženu ako rodičku a prvú vychovávateľku človeka (výchova je duchovným rozmerom rodičovstva), má vrodenu prednosť pred mužom. Hoci jej materstvo (predovšetkým v biofyzickom zmysle) závisí od muža, predsa ona vtláča podstatný „znak“ do celého procesu, v ktorom sa noví synovia a nové dcéry ľudského pokolenia vyvíjajú ako osoby. Materstvo ženy v biofyzickom zmysle sa naoko javí ako „pasivita“, v nej a v jej organizme „sa odohráva“ proces stvárňovania nového života, tento proces ju však zasahuje do hĺbky. V osobnom a etickom zmysle materstvo poukazuje na tvorivú a veľmi dôležitú schopnosť ženy, od ktorej v podstatnej miere závisí človečenstvo nového ľudského bytia. V tomto zmysle materstvo ženy pripomína aj povolanie a výzvu adresovanú na muža a na jeho otcovstvo⁴⁰.

Podľa Jána Pavla II. v posynodálnej apoštolskej exhortácii *Ecclesia in Europa – Cirkev v Európe* uvádzal, že ženy sú schopné prijímať, deliť sa a rodiť v láske s nežnosťou a bez podmienok a zároveň sú novou vlnou nádeje. Preto je podstatné oceniť poslanie ženy ako manželky, matky a jej oddanosť rodinného života. Cirkev taktiež žiada, aby zákony na ochranu ženy boli dodržiavané a rešpektova-

³⁵ CSANTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 142.

³⁶ Porov. CSANTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* 1996, s. 142.

³⁷ JÁN PAVOL II.: *Redemptoris Mater*, 45. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999, s. 92.

³⁸ Porov. JÁN PAVOL II.: *Redemptoris Mater*, 44, 46. 1999, s. 90 – 94.

³⁹ Porov. JÁN PAVOL II.: *List rodinám – Gratissimam sane*, 17. In: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumentypapezov/c/gratissimam-sane> (10.10.2013).

né, aby nedochádzalo k ponižovaniu žien vo všetkých oblastiach ich života⁴¹. Uvádza, že je potrebné verne predkladať pravdu o manželstve a rodine. Zároveň odhaľovať pravdu o rodine ako vnútornom spoločenstve života a lásky, ktoré je otvorené pre nových ľudí a o jej hodnote v postavení domácej cirkvi a účasti na poslaní Cirkvi aj na jej živote v spoločnosti. Zdôrazňoval, že „*pravda a krása rodiny je založená na trvalom a plodnom zjednotení muža a ženy v manželstve*“⁴². Veď kresťanská rodina ako „*domáca cirkev*“, predstavuje prirodzenú, základnú školu vo viere, otec a matka dostávajú sviatosť manželstva, milosť a poverenie, aby sa venovali kresťanskej výchove svojich detí, ktorým dosvedčujú a ďalej odovzdávajú kresťanské a ľudské hodnoty⁴³.

5.2 ŽENA AKO PANNA

Ján Pavol II. v Apoštolskom liste *Mulieris dignitatem* vyzdvihuje Máriu, že sa stala Božou matkou a bolo jej to udelené ako dar. Tento dar sa stáva začiatkom a vzorom aj nového očakávania všetkých ľudí vzhľadom na večnú zmluvu, vzhľadom na nový a večný Boží prisľub. Na základe evanjelia sa rozvinul a prehĺbil význam panenstva ako povolania aj pre ženu, v ktorom nachádza potvrdenie jej dôstojnosti v pripodobení k Panne z Nazaretu. Práve tu je predložený vznešený ideál zasvätenia osoby, čiže výlučného zasvätenia človeka Bohu na základe evanjeliových rád, a to zvlášť rady čistoty, chudoby a poslušnosti. Ich najdokonalejším stelesnením je sám Ježiš Kristus. Kto túži ísť za ním radikálnym spôsobom, rozhodne sa pre život podľa týchto rád. Na túto cestu nastupujú muži a ženy,

pretože bolo to adresované človeku bez akéhokoľvek ohľadu na rozdielnosť pohlaví⁴⁴.

Poukazuje, že v tomto širšom kontexte treba uvažovať o panenstve tiež ako o ceste ženy, o ceste, na ktorej žena iným spôsobom než v manželstve uskutočňuje svoju ženskú osobnosť. V dobrovoľne zvolenom panenstve žena potvrdzuje samu seba ako osobu, čiže ako bytosť, ktorú od počiatku Stvoriteľ chcel pre ňu samu. Súčasne však realizuje aj osobnú hodnotu svojej ženskosti, nakoľko sa stáva „nezisťným darom“ pre Boha, ktorý zjavil seba samého v Kristovi, darom pre Krista, Vykupiteľa človeka a ženícha duší: „zásunbným“ darom. Nemôže správne pochopiť panenstvo – zasvätenie sa ženy v panenskom stave – bez odvolania sa na zásunbnú lásku, lebo v tejto láske sa ľudská osoba odovzdáva do daru niekomu inému.

Vrodený sklon k zasnúbeniu, jestvujúci v žene, nachádza odpoveď v panenstve chápanom v uvedenom zmysle. „*Žena, od „počiatku“ povoláná prijímať a dávať lásku, nájde v povolaní k panenstvu na prvom mieste Ježiša ako Vykupiteľa, ktorý „miloval svojich do krajnosti“, až do úplného sebadaru, a na tento dar odpovie „úprimným darom“ celého svojho života.*“ Odovzdáva sa božskému ženíchovi, a toto jej sebaodovzdávanie je zamerané k spojeniu celkom duchovnej povahy⁴⁵.

Panenstvo chápané v zmysle evanjelia vylučuje manželstvo, a tým aj prirodzené materstvo. Pravda, zrieknutie sa materstva, čo môže od ženy niekedy vyžadovať veľké obety, jej zároveň otvára cestu k inému druhu materstva, ktoré je duchovné čiže „podľa ducha“. Veď panenstvo nepozbavuje ženu jej vzácných ženských vlastností. Duchovné ma-

⁴⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*. 2008, s. 55 – 56.

⁴¹ Porov. JÁN PAVOL II.: *Ecclesia in Europa*, 42. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2004, s. 46 – 47.

⁴² JÁN PAVOL II.: *Ecclesia in Europa*, 43. 2004, s. 46 – 47.

⁴³ Porov. CSANTOS, L.: Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II. 1996, s. 83.

⁴⁴ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*, 20. 2008, s. 61.

⁴⁵ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*, 20. 2008, s. 61.

terstvo sa môže prejaviť mnohorakým spôsobom. Takto zasvätená žena nachádza svojho ženícha, ktorý v rozličných prípadoch môže byť navonok inakší, ale vždy ten istý, v každom jednotlivcovi podľa jeho vlastných slov: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“. (Mt 25,40)⁴⁶. Snúbenecká láska je totiž pohotová preniesť sa na všetkých, ktorí sa nachádzajú v okruhu jej pôsobnosti. V manželstve táto obetavá ochota, hoci otvorená pre všetkých, spočíva predovšetkým vo veľkodušnej láske voči deťom. V panenskom zasvätení sa táto pohotovosť otvára všetkým ľuďom, ktorých v sebe zahŕňa láska ženícha – Ježiša Krista⁴⁷.

Napokon panenstvo ako povolanie ženy je vždy povolaním určitej osoby, konkrétnej a neopakovateľnej osoby. Rovnako aj duchovné materstvo je hlbokou osobnou danosťou a možno ho chápať iba ako osobné povolanie. Ján Pavol II. poukazoval, že „*jestvuje teda viacero dôvodov, aby sme v týchto dvoch rozličných cestách – v dvojacom povolaní ženy – videli hlbokú komplementárnosť, vzájomné doplnenie, ba dokonca hlbokú vnútornú jednotu jej bytia ako osoby*“⁴⁸.

ZÁVER

Zámerom Jána Pavla II. bolo poukázať na ženu, na jej postavenie v spoločnosti a jej poslanie ako ženy a aj ako matky. Zdôrazňoval, že ženy sa taktiež aktívne zapájali do života Cirkvi, kde rozvíjali svoje hodnoty evanjelia vo svojom osobnom, rodinnom aj spoločenskom živote, tým ho dokázali vytvoriť humannejším. Pretože ženy dokázali vytvoriť hodnoty ako na poli viery, tak i v profánnom prostredí. Veď aj v dnešnom svete je vždy potrebné poukázať na učenie Cirkvi, ktorá je našou vierou a nádejou pre všetkých ľudí. Lebo hlavnou úlohou kresťanov je, aby bola

väčšia naliehavosť v spoločnosti, ktorá ráznejšie bude uznávať dôstojnosť žien, ktorá im patrí tak ako v legislatíve, tak aj v realite. Žena v súčasnej postmodernej dobe, kde je jej miesto ako v domácom prostredí, tak aj v spoločnosti, kde je uznávaná, zastáva rôzne dôležité funkcie a angažuje sa v rôznych problematikách. Ján Pavol II. vždy zdôrazňoval zásadnú povinnosť úcty voči žene patriacu jej dôstojnosti, materstvu a povolaniu. Poukazovaním na dôstojnosť ženy vo svojom učení, mohli ony objaviť svoju vlastnú osobnosť. Preto ženy v minulosti aj dnes si zaslúžia pozornosť a ocenenie, pretože sú poslami pre ďalšie generácie.

ABSTRACT

The mission and the role of a woman in the teaching of John Paul II.

John Paul II. in his honor and his message to women always reminded thankfulness to the Dad for his plan regarding the mission and the vocation of women in the world. He also stressed concrete and immediate thanks to women, every single woman for what they represent in the life of humankind. He expressed his admiration for all women of good will who defended the dignity of the woman's position to conquest of fundamental social, economic and political rights. They took the brave initiative even at that time when their position for their rights was considered a misdemeanor, a sign of a lack of femininity, indecent speech, or even a sin. He strongly urged states and international institutions to do their utmost necessary that the women returned full respect for their dignity and tasks. Also, that they be demonstrated through a thankfulness and a reward for the gift of motherhood to which humanity owes its survival.

⁴⁶ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*, 20. 2008, s. 62.

⁴⁷ Porov. JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*, 21. 2008, s. 62.

⁴⁸ JÁN PAVOL II.: *Apoštolský list o dôstojnosti a povolaní ženy – Mulieris dignitatem*, 21. 2008, s. 64.

Key words: Female. Mother. Family. Church. John Paul II.

ABSTRAKT

Ján Pavol II. vo svojej úcte a poslanstve k ženám vždy pripomínal vďaka patriacu Pánovi za jeho plán ohľadne poslania a povolania ženy vo svete. Zároveň zdôrazňoval konkrétnu a bezprostrednú vďaku ženám, každej jednotlivkej žene za to, čo predstavujú v živote ľudstva. Vyjadroval svoj obdiv všetkým ženám dobrej vôle, ktoré hájili dôstojnosť postavenia ženy vydobytím základných spoločenských, ekonomických a politických práv. Ujali sa tejto odvážnej iniciatívy aj v čase, keď sa ich postoje za svoje práva považovali za priestupok, za znak nedostatku ženskosti, prejav exhibicionizmu, či dokonca za hriech. Dôrazne vyzýval štáty a medzinárodné inštitúcie, aby urobili všetko potrebné, aby sa ženám navrátil plný rešpekt z hľadiska ich dôstojnosti a úlohy. Taktiež, aby im bola preukázaná vďaka a odmena za dar materstva, ktorému ľudstvo vďačí za svoje prežitie.

Kľúčové slová: Žena. Matka. Rodina. Cirkev. Ján Pavol II.

BIBLIOGRAFIA

CÍSAŘ, I.: *Žena v písmu svatém*. Brno : Cesta, 1995. 75 s. ISBN 80-85319-46-2.

CROISSANT, J.: *Kňazstvo ženy alebo kňazstvo srdca*. Bratislava : Serafín, 1994. 155 s. ISBN 80-85310-42-2.

CSONTOS, L.: *Základná antropologická línia v encyklikách Jána Pavla II.* Trnava : Dobrá kniha, 1996. 210 s. ISBN 80-7141-132-9.

GUNČAGA, J.: *Druhý Vatikánsky koncil – výber z dokumentov*. Prešov: vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. 140 s.

FULA, M.: *Antropológia ženy a náuka Jána Pavla II.* Bratislava : DON BOSCO, 2004. 286 s. ISBN 80-8074-016-X.

JÁN PAVOL II.: *Ecclesia in Europa. Cirkev v Európe*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2004. 114 s. ISBN 80-7162-478-0.

JÁN PAVOL II.: *Christifideles laici. O povolani a poslaní laikov v cirkvi a vo svete*. Bratislava : LÚČ, 1990. 88 s. ISBN 80-7114-011-2.

JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1993. 165 s. ISBN 80-7162-030-0.

JÁN PAVOL II.: *List Jána Pavla II. ženám*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2010. 20 s. ISBN 978-80-7162-855-2.

JÁN PAVOL II.: *List rodinám - Gratissimam sane*, In: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/gratissimam-sane> (10.10.2013).

JÁN PAVOL II.: *Mulieris Dignitatem. O dôstojnosti a povolani ženy pri príležitosti Mariánskeho roka*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2008. 89 s. ISBN 978-80-7162-707-4.

JÁN PAVOL II.: *Redemptoris Mater. Matka Vykupiteľa*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1999. 130 s. ISBN 80-7162-282-6.

JÁN PAVOL II.: *Vlastnými slovami*. Trnava : Dobrá kniha, 2005. 131 s. ISBN 80-7141-483-2.

MOŽNÝ, I.: *Rodina a spoločnosť*. Praha : Sociologické nakladateľství SLON, 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.

ŠOLTÉS, R.: *Postavenie ženy v antropologicko-teologickej perspektíve Jána Pavla II.* In: *Sapienciálny charakter antropológie Jána Pavla II. v kontexte európskej integrácie*. Prešov : PU v Prešove GTF, 2006. 147 s. ISBN 80-8068-571-1.